

Леванцэвіч Лена Васільеўна

кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры беларускага
і рускага мовазнаўства
Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт
імя А. С. Пушкіна
г. Брэст, Беларусь;
дактарант кафедры
беларускага мовазнаўства
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
г. Мінск, Беларусь

Lena Levantsevich

PhD in Philology,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Belarusian and Russian Linguistics
Brest State A. S. Pushkin University
Brest, Belarus;
Doctoral Student of the Department
of Belarusian Linguistics
Minsk, Belarus
lewalena@mail.ru

МІКРАТАПОНІМ ЯК РЭПРЭЗЕНТАТАР
РЭГІЯНАЛЬНАЙ ДЫАЛЕКТНАЙ КАРЦІНЫ СВЕТУ
(БРЭСЦКА-ПІНСКАЕ ПАЛЕССЕ)

MICROTOPONYM AS A REPRESENTATIVE
OF THE REGIONAL DIALECTAL PICTURE OF THE WORLD
(BREST-PINSK FOREST)

Мікратапонімы адлюстроўваюць светапогляд носьбітаў дыялекту, утрымліваюць этнічную, нацыянальную самасвядомасць, арыентуюць чалавека ва ўспрыманні навакольнага асяроддзя, адлюстроўваюць рэгіянальныя асаблівасці мовы, гісторыі і культуры. Вызначыць матывацыю мікратапоніма дапамагаюць і фонавыя веды, якія суправаджаюць найменне, акумулююць геаграфічную, гістарычную, нацыянальна-культурную інфармацыю. У артыкуле аналізуецца мікратапонімы Брэсцка-Пінскага Палесся, якія рэпрэзентуюць сацыяльныя, гістарычныя і культурныя асаблівасці рэгіёну.

К л ю ч а в ы я с л о в ы : *мікратапонім; рэгіянальная карціна свету; рэпрэзентацыя; матывацыя.*

Microtoponyms reflect the worldview of dialect speakers, contain ethnic, national identity, orient a person in the perception of the environment, reflect regional features of language, history and culture. Background knowledge that accompanies naming and accumulates geographical, historical, national-cultural information also helps to determine the motivation of the microtoponym. The article analyzes the microtoponyms of the Brest-Pinsk Polesie, which represent the social, historical and cultural features of the region.

Key words: *microtoponym; a regional picture of the world; representation; motivation.*

Даследаванне ўласных імён звязана з сацыялінгвістыкай, агульнай лінгвістыкай, прагматыкай, камунікатыўнай лінгвістыкай і лінгвакультуралогіяй. У рэчышчы антрапацэнтрычнай парадыгмы актуальнымі з'яўляюцца камунікатыўна-прагматычны і лінгвакультуралагічны аспекты даследавання анамастычных адзінак. У русістыцы тапонімы вывучаліся і вывучаюцца з боку розных падыходаў: этналінгвістычнага (А. Л. Беразовіч, У. А. Вараб'ёва,

А. М. Фралова і інш.), лінгвакультуралагічнага (В. Д. Бандалетава, В. Г. Кастамараў, Я. М. Верашчагін), кагнітыўнага (М. Э. Рут, М. В. Галамідава і інш.).

Актуальнасць даследавання мікратапонімаў Брэсцка-Пінскага Палесся звязана з комплексным вывучэннем тапанімічных сістэм асобных рэгіёнаў Беларусі з улікам звестак пра іх геаграфію, гісторыю, моўныя асаблівасці. Мікратапанімічная сістэма існуе ў свядомасці носьбітаў дыялекту данага рэгіёна як складнік тапанімічнай і як частка агульнай моўнай сістэмы. У насельнікаў Брэсцка-Пінскага рэгіёна склалася агульная прагматычная і кагнітыўная прастора, бо гэты рэгіён вылучаецца асаблівасцямі рэльефу, жывёльнага і расліннага свету. Праз наяўнасць значнай колькасці балот і лясоў яшчэ ў XX ст. Брэстчына характарызавалася адрознай працоўнай дзейнасцю. Прасторавыя адносіны, якія перадаюцца мікратапонімамі, фарміраваліся пад уплывам абсалютызаваных і сімвалізаваных прыродных універсальных, таму мы можам гаварыць пра тапанімічную карціну свету.

У расійскім мовазнаўстве даследаванні тапанімічнай карціны свету прадстаўлены ў працах М. В. Галамідавай (ландшафтная (тапаграфічная) карціна свету) [1], А. Л. Беразовіч (тапанімічная версія карціны свету) [2], Л. М. Дзмітрыевай (тапанімічная карціна свету) [3] і інш.

Апісаная з пазіцыі антрапацэнтрызму і кагнітывізму мікратапонімы ва ўзаемадзеянні з анамастычнай і апелятыўнай лексікай утвараюць рэгіянальную моўную карціну свету (РМКС). Пры кагнітыўным аспекце вывучэння дыялектнай мікратапаніміі ўвага звяртаецца на моўную свядомасць носьбіта дыялекту, даследуецца як семантыка, так і прагматыка наймення. Кагнітыўная функцыя мікратапоніма ажыццяўляецца праз здольнасць чалавека думаць, акумуляваць веды. Кагнітыўны аспект даследавання выкарыстоўваецца ў лінгвакультуралагічным, этналінгвістычным і ўласна кагнітыўным накірунках. У іх узаемадзеянні траяда “мова – чалавек – культура”. Мікратапонім як дыялектная моўная адзінка можа быць незразумелым носьбіту іншай гаворкі. Патлумачыць найменне, суаднесці, па магчымасці, з літаратурнай мовай дапамогуць як этымалагічныя звесткі, так і інфармацыя найперш пра фанетычныя і лексічныя, а таксама марфалагічныя асаблівасці той гаворкі, на тэрыторыі бытавання якой запісаны мікратапонім. Важна таксама ўлічваць культурна-гістарычныя традыцыі, асаблівасці ландшафту таго рэгіёна, дзе размешчаны мікрааб’ект.

Мэта артыкула – выявіць і прааналізаваць мікратапонімы, у якіх змяшчаецца фонавая інфармацыя пра гістарычныя, сацыяльныя, эканамічныя, ландшафтныя, культурныя і моўныя адметнасці Брэсцка-Пінскага Палесся.

Працэс асэнсавання носьбітамі дыялекту акаляючага асяроддзя, структура-семантычных і камунікатыўных асаблівасцей, адметнасць фарміравання і функцыянавання наймення, кагнітыўна-прагматычная матывацыя дазваляюць выявіць сутнасць мікратапоніма як складніка РМКС. Пры дасле-

даванні мікратапоніма як часткі РМКС структурна-сістэмна-семантычнае і камунікатыўна-прагматычнае апісанне дапаўняюць адно аднаго і выступаюць у адзінстве і ўзаемадзеянні.

Мікратапонімы разам з мянушкамі, безэквівалентнай лексікай і канцэптамі выражаюць светабачанне носьбіта дыялекту, змяшчаюць этнічную, нацыянальную самасвядомасць, арыентуюць чалавека ва ўспрыняцці акаляючага асяроддзя, адлюстроўваюць рэгіянальныя асаблівасці мовы, гісторыі і культуры. Матывацыю мікратапоніма дапамагаюць выявіць і фонавыя веды, якія суправаджаюць найменне, акумулююць геаграфічную, гістарычную, нацыянальна-культурную інфармацыю.

У мікратапонімах захаваліся як літаратурныя, так і дыялектныя назвы плямёнаў, народнасцей, якія, магчыма, былі нейкім чынам звязаны з рэгіёнам.

Вяцічы – ‘старажытнае ўсходнеславянскае племя, якое ўвайшло ў склад рускай народнасці’. Магчыма, назва племені захавалася ў мікратапоніме *Вяцкэ* – возера (Тут і далей мікратапонімы падаюцца па слоўніку Л. В. Леванцэвіч “Мянушкі Брэстчыны: вучэбны слоўнік”) [4].

Готы – народ германскага паходжання, які адыграў значную ролю ў гісторыі вялікага перасялення народаў. У другой палове II ст. асноўная частка готаў прайшла праз балоцістую тэрыторыю Прыпяці, дасягнуўшы Чорнага мора. Верагодна, прыведзеныя мікратапонімы суадносяцца з апелятывам готы: *Го́цке* – луг; *Го́тное* – частка лесу; *Го́тына Погóня* – балота, якое атрымала назву ў гонар братаў, якія раней жылі на гэтым месцы; *Го́тыскы* – поле.

Жыд – ‘яўрэй’. Першыя жыды, перасяленцы з Заходняй Еўропы, паявіліся ў Брэсце ў сярэдзіне XIV ст. Апелятыў *жыд* стаў асновай для ўтварэння наступных мікратапонімаў: *Жыд* – возера; *Жыдкóвске* – поле; *Жы́дов Грудóк* – урочышча; *Жы́довэ* – сенажаць; *Жыдо́ўка* – сенажаць; *Жы́дув Луг* – луг, дзе раней была зямля пана; *Жыды́* – частка вёскі, дзе да вайны жылі яўрэі; *Жыды́вскае* – луг, на якім некалі была гаспадарка яўрэя; *Жыды́нне* – частка вёскі, дзе раней жылі яўрэі; *Жыды́ўка* – канава, якую капаў яўрэй; *Жыдэ́цкы Мо́х* – выпас каля в. Жыдча; *Жыды́чэ* – урочышча, на месцы якога некалі быў маёнтак жыда ‘яўрэя’.

Ліцвін – ‘беларус з пэўнай мясцовасці’. Як адзначаецца ў этымалагічным слоўніку беларускай мовы, “этнонімы літвіны, ліцвякі ў большай ступені адносяцца да паўночна-заходняй Беларусі, але пашыраюцца і на ўсю Беларусь” [5]. Намі зафіксаваны наступныя мікратапонімы: *Ліцв́ін* – поле; *Лытв́ын* – сенажаць; *Лытв́ынка* – поле, якое, кажуць, раней належала літоўцам; *Лытв́ынова* – поле; *Лытв́ыновка* – балота, поле; *Лытв́ынцы* – выпас.

Лях – ‘паляк’, ‘польскі вайсковец’. З этнонімам суадносяцца мікратапонімы: *Лях* – поле; *Ля́хівка* – поле; *Ля́ховатыца* – поле; *Ляхові́чы* – сенажаць; *Ля́ховка* – лес; *Ляховы́цке* – частка лесу; *Ля́ховычы* – хутар; сенажаць; *Ляховэ́цкае Но́вое* – поле; *Ляховэ́цкае Старое* – поле; *Ля́хув-Торóк* – сенажаць; *Пыдл́яшэ* – сенажаць, раней там жылі палякі.

Мазуры – ‘этнаграфічная група палякаў, якая насяляе паўночна-ўсходнюю частку Польшчы; продкі палабскіх славян’. Этнонім захаваўся ў мікратапонімах *Мазурка* – лес, дзе жыў паляк па мянушцы Мазурок; *Мазурова* – сенажаць; *Мазурова Горá* – поле, раней тут было памешчыцкае ўладанне; *Мазурскае Урочышча* – урочышча.

У свядомасці кожнага носьбіта дыялекту складваецца ўяўленне пра мікрааб’ект: яго месцазнаходжанне; абставіны, пры якіх аб’ект быў вылучаны з шэрагу іншых; падзеі, якія сталі штуршком для намінацыі; умовы намінацыі; матывацыя; падзеі і людзі, якія звязаны з мікрааб’ектам і інш. Усе названыя ўмовы і прычыны намінацыі дакладна вядомыя і жывуць у памяці старэйшага пакалення вясковых жыхароў. Найменне мікрааб’екта, якое рэпрэзентуе ўсе названыя веды, атрымлівае ў навуковай літаратуры назву “тапанімічны канцэпт”.

Носьбіты дыялектнай мовы, якія жывуць у розных рэгіёнах Беларусі, са сваімі адрознымі гістарычнымі, кліматычнымі, культурнымі, эканамічнымі і гаспадарчымі ўмовамі, маюць адрозненні лінгвістычныя.

Дзякуючы мікратапанімічным назвам, сёння можна ўзнавіць гістарычныя факты эканамічнага, сацыяльнага і палітычнага жыцця на тэрыторыі сучаснага Брэсцка-Пінскага Палесся.

У мікратапоніме *Альшáніцкі Сервіту́т* (поле) захаваўся факт існавання сервітутнага права. Сервітуты пачалі фарміравацца на нашых землях у той час, калі сяляне не валодалі зямельнымі надзеламі і хатняя жывёла пасвілася на памешчыцкіх лугах. Сервітутнае права было замацавана спецыяльнымі граматамі яшчэ царскімі ўладамі. На тэрыторыі Заходняй Беларусі сервітутнае права як перажытак феадалізму ў межах аграрнай рэформы было ліквідавана пасля далучэння гэтых земляў да Польшчы. Сучасныя слоўнікі падаюць наступнае значэнне слова: ‘зямля, купленая сялянамі для агульнага карыстання’; ‘паша на панскіх угоддзях’; ‘абмежаванае права карыстацца чужой маёмасцю’.

Найменні *Аса́дніцае* (поле, на якім некалі жылі асаднікі), *Оса́да* (край вёскі, дзе жылі асаднікі, поле), *Оса́дде* (поле) сведчаць пра існаванне асадніцкіх гаспадарак у Заходняй Беларусі. Асаднік – пасяленец у Заходняй Беларусі пры панскай Польшчы. Асаднікі надзяляліся ўчасткамі зямлі пераважна ўздоўж савецка-польскай мяжы. Яны мелі зброю і выконвалі паліцэйскія і адміністрацыйныя функцыі.

Курная хата – асноўны тып жылля сялян у мінулым. Уяўляла сабой пабудову зрубнай канструкцыі з курной печчу без коміна. Курныя хаты пачалі выцясняцца з XVIII ст. так званымі белымі хатамі з комінамі. На Палессі курная печ яшчэ зрэдку сустракалася ў вясковых хатах у пачатку XX ст. Назва захавалася ў мікратапоніме *Курна Ха́та* – лес.

Батрак – гэта наёмны сельскагаспадарчы рабочы ў прыватнай, звычайна памешчыцкай гаспадарцы. Слова *батрак* – запазычанне з рускай ці ўкраінскай мовы, якому ў беларускай мове адпавядае *парабак*. Лінгвістычныя слоўнікі прыводзяць пераноснае размоўнае значэнне ‘пра таго, каго прыму-

шаюць выконваць чые-небудзь абавязкі, працаваць на каго-небудзь'. Пра колішнія сацыяльнае становішча беларусаў гавораць мікратапонімы *Батра́к* – возера; *Батракі́* – неафіцыйная назва вуліцы, на якой раней жылі батракі; *Батра́цке* – поле, якое было падзелена паміж батракамі; *Батра́цкі Канэ́ц* – частка вёскі, размешчаная каля возера, раней там жылі батракі; *Батра́цкое* – поле; *Батра́цкы Кунэ́ць* – частка вёскі, дзе раней доўгі час жылі батракі; *Батры́шчына* – поле, на якім давалі зямлю батракам.

Палешукі здабывалі смалу, торф, руду, вапну. На Палессі яшчэ на пачатку XX ст. былі развіты такія промыслы і рамёствы, як бортніцтва, ганчарства, цяслярства і плотніцтва.

Бортніцтва – 'прымітыўнае лясное пчалярства, здабыча мёду дзікіх пчол' – захавалася на Палессі да нашых дзён. Чалавек практычна не ўмешваецца ў жыццё пчол, таму такі мёд 100 % натуральны. Лічыцца, што бортніцтву на Беларусі больш як 1 000 гадоў. Гэты від промыслу згадваецца ў "Статуце ВКЛ": "Тежъ уставуемъ, которые мають борти свои въ пущи нашей господарской, або тежъ князской, панской землянской, которимъ обычаемъ мають бортей своихъ уживати... а хто тежъ маеть борти въ чіей пущи, бортники, которые мають уходити къ ихъ бортямъ, не мають зъ собою псовъ братии ани рогаитнъ ани жадное стрѣльбы, чимъ бы мѣль звѣру шкоду вчинити, але бортники только мають мѣти секиру а пешню, чимъ борти робити..." [6, с. 171]. З XVIII ст. бортніцтва пачало выцясняцца калодным і рамачным пчалярствам. Пра існаванне бортніцтва ў Заходнім Палессі сведчаць мікратапонімы, у асноўным назвы лесу: *Бóртні* – лес; *Бóртное* – лес, дзе збіралі мёд; *Бóртнык* – поле; *Бóртъ* – лес.

Дзягцярства – выганка дзэгцю. Дзэгаць – 'цёмная густая вадкасць – прадукт сухой перагонкі драўніны, торфу, каменнага вугалю'. Дзэгаць (смала), прадукт, які ўтвараецца з цвёрдага паліва (вугаль, торф, драўніна і інш.) пры награванні яго без доступу паветра. Існуе прафесійны тэрмін *курыць дзэгаць*, што значыць займацца перагонкай бярозавай кары ў дзэгаць і попел. Месца, дзе гэта адбывалася, называлася *дзягцярня*, а чалавека, які займаўся *дзягцярствам* (выганкай дзэгцю), называлі *дзягцяр*. Сёння гэты промысел на Палессі не існуе, аднак пра яго нагадваюць мікратапанімічныя назвы: *Дехтерóво* – сенажаць, месца, дзе некалі варылі дзэгаць з бярозавай кары для князя; *Дехтѣрка* – урочышча на месцы былога хутара; частка лесу; *Дзэгаць* – урочышча, названа так, таму што ў гэтым месцы жыхары вёскі выраблялі дзэгаць.

Руда – 'прыродная мінеральная сыравіна, якая змяшчае ў сабе металы ці іх злучэнні'. Здабыванне руды на тэрыторыі сучаснай Беларусі існавала здаўна. Да сярэдзіны XIX ст. кавалі дзейнічалі толькі там, дзе даўней выплаўлялі жалеза з руды, а таксама ў мястэчках. На тэрыторыі Брэсцка-Пінскага Палесся найбольш быў развіты рудны промысел. З апелятывам *руда* суадносяцца значная колькасць назваў дробных геаграфічных аб'ектаў: *Руда* – частка лесу; месца, дзе здабывалі руду; *Рúдавка* – частка лесу; *Рúдавэ* – сенажаць; *Рудзіцке* – лес; *Рудіевска* – луг; *Рúдка* – поле з рудай глебай;

Рудліссе – сенажаць; *Рудльіп’е* – поле; *Рудныкы* – лес; *Рудныцкы Крыж* – поле; *Рудныця* – луг; *Рудове* – лес, у якім, як кажучь, некалі былі запасы руды; *Рудоснув* – поле; *Руды* – лес; *Рудые* – сенажаць; *Рудыця* – поле; *Рудькóво* – асушанае балота; *Рудэцка Лóтка* – сенажаць; *Пóдрудде* – поле, недалёка ад якога знаходзіцца балота, дзе здабывалі жалезную руду і інш.

Смала – ‘ліпкі пахучы сок, які выдзяляецца хваёвымі і некаторымі іншымі раслінамі’, ‘цёмнае вязкае з непрыемным пахам арганічнае рэчыва, якое ўтвараецца пры сухой перагонцы дрэва’, ‘пра назойлівага, надакучлівага чалавека’. Выганка смалы была важным промыслам для многіх жыхароў Палесся. Да канца XIX ст. на Палессі існаваў старажытны ямны або майданны спосаб смолакурэння. У XX ст. майданы канчаткова былі выцеснены цаглянымі печамі ці печамі з жалезным катлом. А. Ельскі адзначаў, што ў канцы XIX ст. у Пінскім павеце было дзве шкіпінарні, адна дзягцярыня. “Смалу, дзёгаць і ў невялікай колькасці шкіпінар выганяюць у лунінскіх, столінскіх, чарвінскіх і бароўскіх лясах. Дарэчы, сяляне таксама выганяюць смалу ў ямах, якія называюцца майданамі” [7, с. 217]. Лексема *смала* стала асновай для ўтварэння наступных мікратапонімаў: *Смáлік* – сажалка, якая знаходзіцца каля смалярні; *Смаляно́е* – вялікі лес каля вёскі, дзе бралі смалу; *Смíлкóво* – частка лесу; *Смíлне́ця* – вуліца, дзе размяшчалася смалакурня; *Смíлнык* – нізіна; *Смолі́гово* – поле; *Смóльныцкі* – паша на месцы асушанага балота; *Смолóвый Лужо́к* – поле; *Смолодёва Горá* – паша на ўзвышшы; *Смольі́нь* – поле; *Смоля́нскай Багóн* – сасновы лес, у якім рос багульнік; *Смоля́рна Горá* – узвышша, дзе раней знаходзілася смалярня; *Смоля́рня* – месца, дзе стаіць спецыяльная печ для гонкі смалы; паляна ў лесе; урочышча; частка лесу; *Смоля́рскэ* – лес, дзе збіралі смалу; *Сму́льныцке* – сасновы лес, дзе многа смалы; *Смулэ́нэц* – сенажаць і інш.

Майдан – ‘смалакурня, месца, дзе былі прамысловыя збудаванні лясных або рыбных промыслаў, дзе выганялі дзёгаць, выпальвалі кавальскі вугаль’, ‘яма, дзе гналі смалу’, ‘яма для дзёгцю’. Нарыхтоўка смалы, дзёгцю наладжвалася непасрэдна ў лесе, на майданах, якія ладзіліся на палянах або высечаных участках лесу. Майдан быў чатырохвугольнай формы, вакол яго размяшчаліся так званыя буды для жылля рабочых. Апелятыў *майдан* суадносіцца з найменнем *Майдан* – частка в. Кажан-Гарадка; участкак зямлі; месца ў вёсцы, дзе да вайны была смалярня; тэрыторыя на вуліцы для жыллы; вадасховішча.

Што да ландшафтных асаблівасцей Брэсцка-Пінскага Палесся, то варта ўзгадаць існаванне, як сцвярджаюць гісторыкі, Герадотава мора, ці Сармацкага мора-возера, якое займала частку сучаснага Брэсцка-Пінскага Палесся і пазней стала балотамі. Пра яго існаванне ўскосна сведчаць паданні пра паходжанне мікратапонімаў, напрыклад: *Морóчнэ* (балота): *Колісь было там морэ. Ехала царыца Катярына і ўтопыла там случайно дзіця. І прокляла морэ, і сказала, шоб воно заросло травой і мхом; Азяры́ско* (балота): *Казалі, што даўней там было возера...*

Адметнасцю тэрыторыі Брэска-Пінскага Палесся з'яўляецца наяўнасць вялікай колькасці балот, што знайшло сваё адлюстраванне ў мікратапанімі-коне. Эмпірычныя, культурныя і гістарычныя веды пра дэнататыўныя прык-меты аб'екта-балота дазваляюць выдзеліць разнастайныя характарыстыкі, што сталі матыватарам мікратапанімаў:

якасць і ўласцівасць: *Кыслэ Болото, Вылас, Галовэ, Галэ, Гнілоэ, Гні-лушка, Глубокый Угол, Горілоэ, Грузке, Глынкi, Калы, Кальнік, Муляўка, Непроточное, Обміл, Оходжа, Памыйніца;*

форма: *Гвўзд, Грэбэнь, Довгый Луг, Калэнцо, Карпув Клын, Лапчыха, Нога, Ножык;*

месцазнаходжанне: *Болото Вэрх, Заболотцкэ Болото, Вэрховскоэ, За Гаём, Задубэцке, Зазгоріла, Загір'е, Замошша, Около Мостка, Падамліне;*

расліннасць: *Альшына, Болото Мошкова, Ботвынык, Бяроза, Дубэньскэ, Дуброва Лузко, Гомх, Лоза, Мох Балота, Осовське;*

жывёльны свет: *Буські, Вовкуськое, Гусаўка, Ершово, Журавлёво, Кызье, Мушка, Мэдвэдзёв Остров;*

паходжанне: *Азярыско, Азярышча, Копані, Крыночка, Морочнэ і інш.*

Лексічная адзінка, якая набывае статус оніма, застаецца функцыянаваць і як агульнае імя: *Гвўзді, Гектар, Бэроза, Будка, Ворота, Воўчэ, Кручók, Крыжык, Маяк, Мурóg, Мэдвідь, Ольха, Плашч і інш.* Гэтага нельга сказаць пра мікратапанімы, утвораныя даўно, бо некаторыя лексемы, ад якіх узніклі найменні, выйшлі з актыўнага ўжытку ці з'яўляюцца архаічнымі: *Бэрца Бурдыных, Вáжод, Владовы Брышча, Вóвча Вэрэдь, Вылятына, Вычэўка, Вэлыка Пругатына, Вэрца Давыдовых, Вэрэня, Габішча, Дорошчоваха, Кавыч, Кочутók, Кошыра, Парагэнскэ, Пыжын, Пялёкі, Олос, Онанім і інш.*

Асаблівай увагі вартыя мікратапанімы, у аснове якіх ляжаць антрапонімы, найперш мянушкі ці неафіцыйныя імёны. Большасць з адмянушкавых мікратапанімаў не суадносяцца з дыялектным словам, якое існуе ў жывой народнай мове, слова выйшла з ужытку і стала архаізмам для дадзенай гаворкі: *Дыдычышына, Гачувова Стэпка, Гілючкова Поле, Гмірова Вулыца, Джумацька Горá, Дзяўбакова.* Адметнасць рэгіянальнага анамастыкону надаюць мікратапанімы, утвораныя і ад неафіцыйных імёнаў. Часта ўтваральнай асновай становяцца гіпакарыстычныя формы імён ці тыя імёны, якія актыўнымі былі ў беларускім іменаслове XIX – пачатку XX стст. Сёння нека-торыя з іх вяртаюцца ў афіцыйны іменаслоў, але пакуль адзінкава і лічацца незвычайнымі, рэдкімі: *Габрусёва Ольшынка, Возле Нікіпора, Вышнэво Давыдовых, Выхторова Горá, Гаврыловэ Болото, Гарасымовський Погный, Грыцова Горá, Клімова Ныва, Кондратоў Груд, Каля Панáса, Паранькіна Поле і інш.*

Складаную семантыку выяўляюць мікратапанімы, якія рэпрэзентуюць мікрааб'ект, што змяніў сваю геаграфічную прыналежнасць. У свядомасці носьбітаў дыялекту ўтрымліваюцца анамастычныя веды пра два геаграфіч-

ня аб'екты: *Болотцэ* (выпас), *Болуто* (поле), *Бэрнікаў Хутар* (сенажаць), *Глыбókій Брід* (луг), *Гэлюшчын Трыб* (дарога), *Задні Корчі* (поле), *Смолóвый Лужок* (поле), *Смугурынскый Канал* (урочышча) і інш.

У адрозненні ад афіцыйных кадыфікаваных тапанімічных назваў рэпрэзентацыя рэгіянальных мікрааб'ектаў Брэсцка-Пінскага Палесся ажыццяўляецца за кошт вялікай колькасці сродкаў дыялектнай мовы як словаўтваральных, так і фанетычных: Напрыклад, ад апелятыва *гаць* 'насіл з бяргавення, галля, ламачча для праезду цераз балота ці гразкае месца', 'запруда для павышэння ўзроўню вады ў рацэ' ў даследуемым рэгіёне зафіксаваны наступныя найменні: *Гátка, Гátкі, Гатно́е, Гато́к, Гátца, Гатчасо́вское, Гátчэ, Гáтыські, Гать, Гатэ́шча, Гáцішча, Гáцка Кúна, Гáцково, Гаць, Гачáнка, Гáчки, Гачкы́, Гачуко́ва Стэ́пка, Гáччэ, Гáчы, Гáчышча, Загáткы, Загáтте, Загáтье, Загáце, Загáць, Загáцье, Загáцькі Лес, Загáч'е*.

Брэсцка-Пінскі рэгіён вылучаецца наяўнасцю шматлікіх груп, падгруп і мікрагруп гаворак са сваімі лексічнымі, граматычнымі і асабліва фанетычнымі адрозненнямі. Зразумела, што гэта паўплывала на моўнае (гукавое) афармленне мікратапонімаў. Значнае фанетычнае вар'іраванне назіраецца асабліва ў рэалізацыі галосных гукаў у націскным і ненаціскным становішчы, у рэалізацыі цвёрдасці/мяккасці зычных, пратэтычных зычных: *Бэро́за, Беро́зова, Бэрэ́зынка, Бірэ́знік, Бэры́зінка, Бярэ́зіна, Бераза́к; Дваро́к, Дваро́чак, Двір, Дві́рна Постоло́ва, Дві́рскэ, Двор, Дворакі́, Дво́рня, Дво́рыска, Дво́рышча, Дво́рышчы, Дво́рышчэ, Двыр; Кэле Пэ́чы, Куло Гру́да, Коло Тэне́тышч, Кай Бро́ду, Каля Бары́са; Лес Кóза, Ліс На Горі́; Пад Балотца́м, Пад Ву́льку, Под Вы́гары, Пуд Мажы́ластню, Пыд Ліпка́мі* і інш.

Вартаснымі не толькі для рэгіянальнага мікратапанімікона, але і для лексічнай сістэмы ў цэлым з'яўляюцца вузкамясцовыя дыялектныя словы (рэгіяналізмы), што сталі апелятывамі для мікратапонімаў. Гэта лексемы, якія ў суседніх гаворках (вёсках) маюць іншае фанетычнае аблічча, ці словы, якія выйшлі з актыўнага слоўнікавага запasu носьбітаў дыялекту і іх значэнне памятаюць толькі сталыя карэнныя жыхары населенага пункта: *Лóнцэ* (лонцэ 'луг'), *Доўгая Маро́чля* (маро́чля 'зелле'), *Гóжый Багóн* (гóжы 'прыгожы', багóн 'багун'), *Гомх* (гомх 'мох'), *Лáпніца, Лапáльня* (ла́пна 'вапна'), *Грабо́ватэ* (грабіна 'рабіна'), *Лóмы* (ло́ма 'галіна'), *Грану́чка* (гра́на 'баразна'), *Гульша́нный* (гульшы́на 'вольха'), *Дэ́ркану́йка* (дэ́рканы 'крыклівыя людзі'), *Закло́вата* (за́кло 'клін, выступ, які ўразаецца ў што-небудзь'), *Кра́сны Боро́к* (бор 'бугор').

Рэгіянальнасць у мікратапонімах як частка дыялектнай лексікі праяўляецца не толькі на лексічным узроўні, але і фанетычным, марфалагічным і словаўтваральным. Рэгіянальнай дыялектнай сістэмай абумоўлены і дыяпазон функцыянавання, сфера ўжывання, неафіцыйнасць, малавядомасць, адсутнасць пісьмовай фіксацыі мікратапонімаў.

Мікратапонімы адлюстроўваюць рэгіянальныя духоўныя і аксіялагічныя ўяўленні; ролю тэрыторыі ў фарміраванні прасторы найменняў; ландшафтныя і прыродна-кліматныя асаблівасці Заходняга Палесся; асаблівасці

абжытасці тэрыторыі, што залежыць найперш ад географічных асаблівасцей тэрыторыі і месца засялення; значныя фанетычныя дыялектныя адрозненні. У названых фактарах і заключаецца спецыфіка рэгіянальных мікратапонімаў.

Мікратапонімы, як і мянушкі і безэквівалентная лексіка, выяўляюць адметнасць жывой народнай мовы пэўнага рэгіёна. Названыя адзінкі рэпрэзентуюць моўную карціну свету носьбітаў дыялекту. Духоўныя вартасці вербалізуюцца ў намінацыі мікрааб'ектаў, вартасных для носьбітаў дыялекту; чалавечыя якасці – у мянушках; значымыя прадметы побыту – у лексемах. Карціна свету пазнаецца, усведамляецца, асэнсоўваецца кожным чалавекам фрагментарна і, у нейкай ступені, адасоблена, абмежавана. Таму ўзнавіць і дакладна апісаць РМКС складана, мы можам гаварыць аб узнаўленні толькі яе асобных частак. Перадаючы асаблівасці светабачання, духоўна-практычнай дзейнасці чалавека, мікратапонімы як неад'емная частка дыялектнай лексікі дапамагаюць даць адказ на пытанне пра прадвызначанасць этнічнага светаўспрымання мовай.

ЛІТАРАТУРА

1. *Голомидова, М. В.* Искусственная номинация в русской ономастике / М. В. Голомидова. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун.-т., 1998. – 232 с.
2. *Березович, Е. Л.* Русская топонимия в этнолингвистическом аспекте / Е. Л. Березович. – Екатеринбург : Изд-во УрГУ, 2000. – 532 с.
3. *Дмитриева, Л. М.* Онтологическое и ментальное бытие топонимической системы. (На материале русской топонимии Алтая) / Л. М. Дмитриева. – Барнаул : Изд-во Алтайского ун-та, 2002. – 254 с.
4. *Мянушкі Брэстчыны : вуч. слоўнік / Брэсц. дзярж. ун-т імя А. С. Пушкіна ; скл. Л. В. Леванцэвіч. – Брэст : БрДУ, 2024. – 167 с.*
5. *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / НАН Беларусі, Інстытут мовазнаўства імя Я. Коласа ; укл.: В. У. Мартынаў, І. І. Лучыц-Федарэц. – Мінск : Навука і тэхніка, 1989. – Т. 5 : К–Л. – 320 с.*
6. *Доўнар, Т. І.* Статут Вялікага княства Літоўскага 1566 года / Т. І. Дрўнар, У. М. Сатолін, Я. А. Юхо. – Мінск : Тэсей, 2003. – 352 с.
7. *Ельскі, А.* Выбранае / А. Ельскі ; уклад. Н. Мазоўка, У. Казберука ; пер. з польск. Н. Мазоўка, У. Казберука, Г. Кісялёва. – Мінск : Беларускі кнігазбор, 2004. – 496 с.

Поступила в редакцию 26.11.2025